

Ders : 209**Konu : EHLİ SÜNNET MEZHEBİNİN OLUŞUMU****EHL-İ SÜNNET VE'L CEMAAT İSMİNİN TEMELİ VE OLUŞUMU****1- Giriş**

Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat isminin temelini daha iyi kavrayabilmek için önce sünnet kelimesini anlamak gerekir. Sünnet, sözlükte ister iyi ister kötü olsun, davranış, yol gidiş ve adet anlamına gelir. Bu kelime, Kur'ân-ı Kerim'de, *Evvelkilerin Sünneti* (Sünnetü'l-Evvelîn)¹ ve *Allah'ın Sünneti* (Sünnetullah)² olarak iki ayrı terkipte kullanılmaktadır.

Bir Hadis terimi ve dinî literatürde genel kullanımı olarak ise sünnet, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinin tamamına denilir.

Buradan hareketle Allah'ın Resûlü Hz. Muhammed'in söz, fiil ve takrirlerini kendileri için bağlayıcı bulan bunun için de, dinde bu anlayışı takip eden ümmettir.

Rasûlullah'ın sünnetini en iyi şekilde sahabe ve onlardan sonraki nesil olan tâbiûn nesli anlayabildiği için, dini anlamada sahabe ve tâbiûnun usulünü takip edenler Ehl-i Sünnettir.

Bilindiği gibi, sahabe, tâbiûn ve tebeu't-tabîîn nesillerine, selef-i sâlihîn denilir. Dolayısıyla Ehl-i Sünnet, dini anlama ve yaşama usûlü olarak selef-i salihîn'in yolunu takip eder.

Demek oluyor ki, Ehl-i Sünnet, Hz. Peygamber'in tatbikatının ruhunu benimseyerek onun zihniyeti doğrultusunda uygulamalarda bulunanlardır.

Bunun içerisine Hz. Muhammed ve ondan sonra gelenlerin inanç, ahlak, ibadet ve muamelât konusundaki anlayışları ve uygulamaları girmektedir.

Cemaat ise, sözlükte, birlik, bütünlük, beraberlik, ana bünye, topluluk, çoğunluk, bir araya gelmişlik, bir gaye etrafında toplanılmışlık anlamlarına gelmektedir.

Dinimizde ise, Cemaat, ümmetin birliğini, Müslümanların beraberliğini temsil eden çoğunluğun otoritesi anlamına gelmektedir.

Bu açıklamalardan hareketle, *Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat*'i, Rasûlullah ve ashabının dinî uygulamalarına uyan ve ondan ayrılmayan ilk dönem Müslüman çoğunluğun dini anlama, açıklama ve yaşama biçimi olarak tanımlayabiliriz. Buradan hareketle, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat dediğimizde veya denildiğinde,

¹ Fatır, 35:43

² İsrâ, 17:77; Fetih, 48:23

Sünnet ve Cemaat Ehli veya Sünnet ve Cemaat mensupları denilmiş olduğunu anlarız. İslam dininin nasıl anlaşıldığını ifade etmek bakımından da, Peygamberin sünnetine bağlı kalmayı ilke edinen, bu ilke etrafında toplanmış cemaate mensup kimseler diyebiliriz.

2- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin Oluşum Süreci

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat kavramının, bir terkip halinde ilk defa kim tarafından ne zaman ve kimleri tanımlamak için kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Yalnız bu terkinin, *Haricî, Şîî, Mu'tezilî, Murcî* olmayan kesimleri tanımlamak için kullanıldığı açıktır. Ehl-i Sünnet şeklinde, Ehl-i Bid'at'ın zıddı olarak ta çok erken dönemlerde kullanılmaya başlanmıştır.

Tarihî açıdan Ehl-i Sünnet, siyasî, itikadi, toplumsal boyutlarıyla hicrî ikinci asırdan itibaren teşekkül etmeye başlamıştır.

Hz. Osman ve Hz. Ali'nin halifelikleri dönemindeki Müslümanları derinden yaralayan bazı talihsiz olaylar, başta Abdullah b. Ömer olmak üzere bazı Müslümanları, tarafsız bir çizgi izlemeye sürüklemiştir. Basit bir zümreleşme niteliği taşıyan bu "tarafsız kalma arzusu" sonradan geniş bir tabana yayılmıştır.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, orta yolu takip eden ve aşırılıklardan kaçınan mu'tedil zümrenin (cemaatin) din anlayışı bazı evrelerden geçerek nihayet bilinen bir dinî oluşuma dönüşmüştür.

Hicrî üçüncü yüzyıldan itibaren ise, Ehl-i Sünnet ve benzeri kavramların, "*Müslümanların büyük çoğunluğunu temsil eden zümreler için yaygın bir tarzda*" kullanıldığı anlaşılmaktadır.

3- Ehl-i Sünnet'in İlk Temsilcileri

Ehl-i Sünnet tanımlamasını ifade eden ilk dönemin öne çıkan isimleri şunlardı: Abdullah İbn Ömer, Hasan Basrî, Ömer b. Abdilazîz, Hasan b. Muhammed, Sa'îd b. Cübeyr, İbrahim en-Nehaî, Hammâd b. Ebî Süleyman, Tavus el-Yemâni, Meymûn b. Mihran, İbn Sirîn, Zührî, Mücahid, Vehb b. Münebbih, Atâ b. Ebî Rebâh gibi şahsiyetler.

Bunlar içinden Hasan el- Basrî, Ehl-i Sünnet'in fikir ve itikadi esaslarının tezahüründe önemli bir mevkie sahiptir. Hasan el-Basrî Her şeyden önce o, devrinin siyasi hadiseleri hakkında muayyen görüşler izhar etmiş ve bu arada Emevîleri tenkit eden birçok ileri gelen şahısla dostane münasebet kurmuştur. Ancak o, fikren Emevîlere karşı olmakla birlikte, bu idareye karşı ayaklanma teşebbüslerini tasvip etmemiş ve Müslümanlardan bu isyanlara katılmamalarını istemiştir.

Fakat Hasan el-Basrî, zâlim bir idareciye her şartta itaati savunmamış ve 'Allah'a karşı bir günah söz konusu olunca mahlûka itaat düşmez' diyerek, Allah'a karşı gelmeyi gerektirecek bir talepte bulunduğu takdirde idareciye itaat mecburiyetinin kalktığını ifade etmiştir.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaati temsil eden hareketler, tek bir renkte olmamış, bir çok renkten oluşmuştur.

4- Ehl-i Sünnet ve'l Cemaatin Kısımları

İtikadi ve fıkhî olmak üzere iki kısma ayrılırlar. İtikadî olarak, Eş'arîlik, Mâtûrîdîlik, Fıkhî olarak Hanefîlik, Malîkîlik, Şafîîlik ve Hanbelîlik diye dörde ayrılırlar.

Ayrıca Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaati temsil eden hareketler, Ehl-i Hadis (Hadis Taraftarları)

ve Ehl-i Rey (Rey Taraftarları) diye de iki kısma ayrılmıştır. Fıkhî mezhepler içindeki Hanefîlik Ehl-i Rey, diğerleri ise Ehl-i Hadis hareketi içinde sayılır.

5- Ehl-i Rey ve Ehl-i Hadis'in İmamları ve Yayıldığı Yerler

Rey taraftarlarının tartışmasız önderi olan Ebû Hanife'dir. Ebu Hanife, Ehl-i Sünnet'in itikadi görüşlerinin şekillenmesinde fevkalâde etkili oldu. O, dört büyük fıkhî mezhepten birisi olan Hanefîliğe adını vermiş olan bir âlimdir. Her ne kadar daha çok fıkhî yönüyle tanınmış ise de, onun, fıkhî konularda olduğu kadar, belki de daha fazla itikadi konularda da bir otorite olduğunu belirtmekte fayda vardır. Daha sonra teşekkül eden Ehl-i Sünnet'in en önemli kolu olan Mâtûrîdîlik, Ebû Hanife'den gelen bir çizgi üzerinde vücut bulmuştur.

Rey taraftarları, Abbasîlerin kuruluş yıllarından itibaren uzun yıllar pek çok kadılık görevini ellerinde tutmuşlar; hatta Harun Reşit, başkadılık makamına İmam Ebû Yusuf'u atamıştır. Ebû Hanife'yle aynı görüşte olanların kadılık ve diğer resmî görevlere atanmasıyla, Kûfe ve Bağdat'tan sonra Rey taraftarlarının en güçlü merkezleri Horasan ve Maverâünnehir bölgesi oldu. Ebû Hanife'nin itikadi ve fıkhî görüşleri en iyi buralarda temsil edildi.

Ehl-i Hadis taraftarlarının ilk temsilciler arasında Medine'de Malik b. Enes; Mısır'da Leys b. Sa'd ve İmam Şafîî; Şam'da İmam Evzâî Kufe'de İmam Sevrî ve Abdullah b. Mübarek; Bağdat'ta Ahmet b. Hanbel sayılır.

Hadis taraftarları, Ahmed b. Hanbel'in öğrencileri yoluyla Suriye, Arap Yarımadası, Horasan ve Maverâünnehir'de; İmam Malik'in öğrencileri yoluyla Endülüs'te; İmam Şafîî ve taraftarları yoluyla Mısır başta olmak üzere Kuzey Afrika ve diğer İslam coğrafyasında yayıldı. Şafîîlik ve belli ölçüde Malîkîlik, bir süre sonra Ehl-i Sünnet'in itikadi kolu olan Eş'arîliği benimsedi.

Ehl-i Sünnetin oluşum tarihini kısaca izahtan sonra temel akide esaslarının neler olduğunu ise, bir sonraki derste anlatmaya çalışacağız.

Alınacak Dersler:

- 1) İslam dini en son ve Hak dindir.
- 2) Bir Müslüman olarak dinimizin başta iman esaslarını çok iyi öğrenip, kavrayıp, gereklerince yaşamamız gerekir.
- 3) Dinimizin Peygamber (as)'dan geldiği gibi muhafazası Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat dediğimiz ve inandığımız kutlu yol tarafından olmuştur.

Ödev:

- 1- Bu dersi aile fertlerimizle de paylaşalım.
- 2- Teşkilatımızın kendi yayınevi tarafından çıkarılan Ehl-i Sünnet kitabını veya evinizde bulunan bir akait kitabından Ehl-i Sünnet konusunu okuyarak, bilgilerinizi hem yenileyiniz hem de derinleştiriniz.